

SVEĆENIK, PJEVAČKI ZBOR I NAROD U SVEČANOM BOGOSLUŽJU

Mo Anđelko MILANOVIĆ

II vatikanski koncil donio je velike reforme u liturgiji i crkvenom pjevanju. Nismo bili pripremljeni na ovako velike inovacije, iako su ih zahtijevali duh vremena, mentalitet i pastoralni razlozi. Još se potpuno ne snalazimo kako bismo ostvarili koncilske i pokoncilske smjernice te nove odredbe i ideje u pogledu crkvene glazbe. To nije ništa novo, to je neizbježno logična posljedica situacije u kojoj smo živjeli četiristo godina od Tridentskog sabora prije obnove u kojoj se nalazimo sada poslije reforme. U mnogim točkama liturgijske glazbe nastale su radikalne promjene, što u praksi nužno dovodi do razmimoilaženja i neslaganja. Mnogo će vremena proteći dok se situacija smiri, sredi i dovede na pravi kolosijek.

Četiri stotine godina živjeli smo od smjernica Tridentskog sabora. Zato je objavljivanje konstitucije »Sacrosanctum Concilium« o svetoj liturgiji i crkvenoj glazbi povijesni datum. Po prvi put jedan ekumenski koncil raspravlja o liturgiji u svoj njezinoj opširnosti. Predmet se uklapa u pastoralni karakter II vatikanskog sabora i odgovara naročitim zahtjevima kršćanskog života naših vremena.

Sretnim slučajem konstitucija SC objavljena je točno četiri stotine godina poslije završetka Tridentskog sabora (Tridentski sabor je završen 4. prosinca 1563. a konstitucija SC je gotovo jednoglasno izglasana na zasjedanju 4. prosinca 1963 — sa 2147 glasova prema četiri negativna). Sretnim slučajem, kažem, jer kao što je Tridentski sabor otvorio-započeo novu epohu u povijesti crkvene glazbe, tako je II vatikanski koncil zatvorio ovu epohu i otvorio drugu — novu.

Sveta mati Crkva kad god govori o crkvenoj glazbi uvijek misli na liturgijsku glazbu, liturgijsko pjevanje tj. pjevanje u svećanim liturgijskim činima. Mnogi se dijelovi svete mise pjevaju, zato »Cantus sacer qui verbis inhaeret necessariam vel integrelem liturgiae sollemnis partem efficit« (sveto pjevanje vezano uz riječi sačinjava nužni ili sastavni dio svećanog bogoslužja) (Konst. SC, br. 112).

Mi ćemo se ovdje posebno osvrnuti na one koji svojim pjevanjem sudjeluju u liturgijskim činima. Instrukcija »Musicam sacram« od 5. ožujka 1967. godine nabraja sve sudionike svećane službe Božje i preporuča im da pjevaju »partes sibi assignatas modo intellegibili proferant ita ut populi responsionem, cum ritu requiratur, faciliorem et qua-

si obviati reddant« (tako da puku, kad to traži obred, olakšaju odgovaranje i učine ga što prirodnijim) (Konst. MS, br. 26).

U svim obredima obnove koji govore o liturgijskom pjevanju jako se zapažaju dvije karakteristike: 1) nijesu pravno, čisto i bistro precizirane i 2) jako je naglašen pastoralni karakter crkvenog pjevanja. Pravno postavljanje neke odredbe zahtijeva jasnu i nedvosmisleni formulaciju onoga što je propisano i onoga što je zabranjeno. Duh koji pokreće obnovu crkvene glazbe je jasan i nedvojbene su misli vodilje u velikim direktivnim crtama. Obnova poštiva potrebe i naročite okolnosti celebranta, pjevačkog zbora i skupa vjernika upravo radi pastoralnih razloga koji odlučno zahtijevaju elasticitet, ne strogo rubricistički, u apliciranju liturgijske glazbe na duhovno dobro duša.

S pastoralnim i nerubricističnim duhom želim se osvrnuti na funkciju onih koji sudjeluju u obnovljenim svečanim liturgijskim činima.

U svečanom liturgijskom skupu razlikujemo tri skupine sudionika prema njihovom sudjelovanju:

- 1) — svećenik-celebrant, đakon i podđakon po snazi svetog reda.
- 2) — čitač, psalmista, ministranti, pjevač, tumač, pjevački zbor, orguljaš i članovi orkestra po svojoj specijalnoj službi.
- 3) — skup vjernika i narod Božji po snazi sv. krsta.

Mi ćemo se ovdje osvrnuti samo na službu i specijalne dužnosti u svečanim liturgijskim činima: 1) svećenik-celebrat, — 2) pjevački zbor i — 3) skup vjernika ili prisutni narod Božji.

SVEĆENIK-CELEBRANT U SVEČANOM BOGOSLUŽJU

» . . . svećenik . . . u Kristovo ime predsjedava liturgijskom skupu« bilo kad je na oltaru kao posrednik između Boga i ljudi ili kad sjedi kod oltara za vrijeme čitanja (Instr. MS 92).

Među raznim epitetima što ih dajemo našem božanskom Naučitelju nalazi se i epitet »Christus musicus«. Njegov dolazak na ovaj svijet anđeli su najavili pjevanjem. On je veoma dobro poznao pjevanje i propise o pjevanju u izraelskom hramu-sinagogi. Bio je prvi pjevač na euharistijskoj liturgiji, »Posljednoj večeri«, prvoj svetoj misi, nekrvnoj novozavjetnoj žrtvi, koju je sam i ustanovio.

Svećenik koji predvodi molitvu i pjevanje liturgijskog skupa predstavlja Krista-pjevača u ovoj uzvišenoj i svetoj dužnosti u svečanim liturgijskim činima. Iz toga logično slijedi da dijelovi što ih svećenik s narodom pjeva ili skup vjernika redovito na njih samo odgovara jesu najvažniji po svojoj specijalnosti što je zauzimaju u svetim činima (Konst. SC, br. 7; Instr. MS, br. 7). Svećenik-celebrat prije svega svečano naviješta objavljenu Riječ. Kao posrednik između Boga i ljudi skuplja, prikazuje i podiže molitve vjernika Svevišnjemu; poziva, pozdravlja i rukovodi skupom vjernika koji on predvodi. Danas poslaže liturgijske obnove dužnosti svećenika-pjevača mnogo su veće ne samo u svečanoj misi nego i u »recitiranoj s narodom«.

U svečanoj pjevanoj sv. misi osim dijelova što ih je svećenik i prije obnove morao pjevati: liturgijski pozdravi, molitve (oracije), into-

nacije Gloria, Credo itd., sada mora pjevati još i: prikaznu molitvu (secrēta), misni kanon, »po Njemu . . .«, embolizam itd. Svećenik može s narodom pjevati ordinarij i proprij mise svaki put kad ga narod pjeva, ako nije spriječen. Ovo je veoma važno s pastoralnog gledišta, a za skromnije liturgijske skupove pače i nužno da svećenik predvodi i podržava pjevanje naroda.

Kad promjenjive dijelove pjeva skup vjernika a ne pjevački zbor, neka se svećenik pridruži narodu ako mu je moguće i ako actu nije spriječen. — a) Ulazna pjesma se pjeva kad se svećenik uputi k oltaru. On će se priključiti pjevanju naroda ako je to prikladno. — b) Pjesmu poslije poslanice svećenik sluša sjedeći ispred oltara i ništa ga ne ometa da se pridruži skupu vjernika u pjevanju. — c) Prikazna pjesma je procesionalnoga karaktera i pjeva se dok vjernici donose ritualne prinose a svećenik ih prima iz njihovih ruku i prikazuje Bogu Svemogućemu. Ako mu je moguće — što redovito nije — dobro je da se i ovdje pridruži pjevanju vjernika. — d) Pričesna pjesma je također procesionalna: antifone i psalmi. Pjeva se dok vjernici idu processionaliter k stolu Gospodnjem da iz ruku svećenika prime sv. pričest. Svećenik je ne može pjevati jer kroz to vrijeme pričešćuje vjernike i izgovara formulu »Tijelo Kristovo«.

Danas se preporuča kad narod prisustvuje sv. misi da se svi obredi pjevaju na narodnom jeziku. Ono što je Koncil dao kao fakultativni privilegij, danas je gotovo naredba: da svećenik i službenici oltara »vocem suam cum voce universi coetus fidelium consortent, in iis, quae ad populum spectant« (svoj glas sjedine s glasom skupa vjernika u svemu što spada na puk) (Instr. MS. br. 26), da narod može što aktivnije sudjelovati u sv. tajnama. To se osobito odnosi na »Svet«, »Očenaš«, »Slava« i »Vjerujem«. Neka svećenik pjeva i »Gospodine smiluj se« ako mu je moguće. »Jaganjče Božji« ne pjeva s narodom jer kroz to vrijeme mora moliti određene molitve i dijeliti sv. pričest.

Funkcija svećenika-pjevača temelji se na dubokim dogmatskim, liturgijskim i pastoralnim razlozima. — 1) dogmatski: celebrant predstavlja Krista-pjevača s prve svečane euharistijske liturgije. — 2) liturgijski: celebrant predsjedava skupu vjernika i on je protagonist liturgijskog čina i — 3) pastoralni: celebrant predvodi skup prisutnih vjernika.

Uza sve to što je svećenik-celebrant »Christus musicus« sv. mati Crkva ne traži od njega da bude virtuoz u lijepom pjevanju. Zato je i odredila da njegovo pjevanje budu jednostavni silabički napjevi, ukrasni recitativi, ali redovito veoma lijepi, umjetnički i veličanstveni (Predslovlje, Očenaš itd.). On ih mora dobro i pravilno s čistom dikcijom otpjevati. Dosada je svećenik redovito pjevao sam a narod mu odgovarao. Poslije reforme neke dijelove sv. mise mora pjevati zajedno sa skupom vjernika, kao što su: Svet, Očenaš . . . Mora znati poučiti i predvoditi svoje vjernike u lijepom crkvenom pjevanju, da ono bude potpuno i dostojno aktivno sudjelovanje u svetim liturgijskim činima.

Radi toga je sv. mati Crkva uvijek, a danas posebno, davala veliku važnost glazbenom odgoju svećeničkih kandidata. Da se osvjedočimo o tome, dosta bi nam bilo malo prelistati odredbe što su izašle samo

tokom ovoga stoljeća. Prema odredbama sv. oo. papa i uputama Kongregacije za sjemeništa glazba se mora učiti od prvog razreda gimnazije — srednje škole — do posljednjeg tečaja bogoslovije kao oblatni predmet. U ocjenama se izjednačuje sa svim ostalim materijama. Glazbu, napose crkvenu glazbu, predaje profesor koji je diplomirao crkveno pjevanje kao što se zahtijeva i za sve ostale profesore (cfr. Ap. »Divini cultus« 20. XII 1928. Pismo Kongr. za sjemeništa od 15. VIII 1949. Pismo »Quam multum« Kongr. redovnika redovničkim vrhovnim poglavarima, 11. IV 1965. itd.). Sve ove odredbe sv. oo. papa i Kongregacije za sjemeništa bile bi nekorisne ako ih podređeni poglavari na koje to spada ne provode u djelo. Na žalost u praksi se odgoju svećeničkih i redovničkih kandidata u crkvenoj glazbi i pjevanju posvećuje veoma mala pažnja, pače se često ima i krivih preudicija te se učenje glazbe smatra štetnim za njihovo zvanje. Ali je najžalosnije da vjernici u crkvi pravilno pjevaju Svet, Očenaš . . . , a celebrant, koji pjevanje predvodi, pjeva krivo, kvvari, što bi se po dalmatinski reklo »šija u stranu«. Zato je Kongregacija poslije koncila izdala izričito naređenje da se u sjemeništima — osim službenog školskog glazbenog odgoja i zbornog pjevanja — zavede dvaput sedmično takozvano kolektivno pjevanje. Kroz ovo kolektivno pjevanje svećenički bi kandidati, budući župnici, dobro naučili i pripremili uzorni repertoar pravih liturgijskih pučkih pjesma za svako doba liturgijske godine, što bi ga poslije u pastoralnom radu provadali na svojim župama.

PJEVAČKI ZBOR U SVEČANOM BOGOSLUŽJU

Kao da je još sporno pitanje: koja je uloga pjevačkih zborova kod svećanih liturgijskih čina, a koja skupa pobožnih vjernika. Liturgičari neglazbenici kažu da bi poslije Koncila trebalo dokinuti sve crkvene pjevačke zborove; nemaju više »raison d'être«, neka narod sve pjeva. Naprotiv, glazbenici neliturgičari htjeli bi neka sve ostane »po starome«, samo zbor pjeva, a narod pasivno prisustvuje i sluša kao i prije Koncila. Tako postavljen problem pogrešan je i kod jednih i kod drugih, a u praksi dovodi do neugodnih posljedica. Jedni i drugi traže opravdanje svojih tvrdnji u koncilskim i postkoncilskim dokumentima. Ali Crkva ne želi ekskluzivizma. Ona hoće da narod aktivno sudjeluje kod pjevanja, ali nikad nije došla na pomisao da dokine pjevačke zborove i njihovo sudjelovanje kod svećane službe Božje. Sv. misa je po svojoj naravi obred »communitarius« (zajedništva). Svatko od prisutnih u njemu mora sudjelovati i ima svoju ulogu.

Saborska konstitucija »Sacrosanctum Concilium« o svetoj liturgiji kaže: »Actiones liturgicae non sunt actiones privatae, sed celebrationes Ecclesiae, quae est 'unitatis sacramentum'« (Liturgijski čini nisu privatni čini nego bogoslužje Crkve koja je »otajstvo jedinstva«) (br.26). Svećenik-celebrant po sakramentu sv. reda kao predstavnik Krista-Kralja Vječnog Svećenika koji u ime Kristovo predsjedava liturgijskom činu. Zatim po službenoj dužnosti dolaze »... ministranti, čitači, tumači i oni koji pripadaju pjevačkom zboru, koji također vrše pravu liturgij-

sku službu«. Treći i posljednji po redu koji aktivno sudjeluju kod svetih obreda jesu pobožni vjernici. Oni su po sakramentu sv. krsta pozvani i imaju pravo i dužnost, kao članovi mističnog tijela kojemu je glava Krist, da aktivno sudjeluju kod svetih čina: »Ad actuosam participationem promovendam, populi acclamationes, reponsiones, psalmodia, antiphonae, cantica ... « (Neka se za što djelatnije sudjelovanje vodi briga o usklicama puka, odgovorima, psalmima, pripjevima, pjesmama...) (Konst. SC. br. 30). Liturgijska piramida kojoj je svećenik-celebrant vrhunac a vjernici temelj mnogo je savršenija i organski jača kad je po sredini čvrsto povezuje dobar pjevački zbor vršeći svoju ulogu da pomaže vjernicima tamo gdje trebaju pomoć i da ih zamijeni tamo gdje im treba zamjene.

Instrukcija MS ističe kako je uloga crkvenih pjevačkih zborova poslije obnove još mnogo važnija. Pjevački zbor osim što mora znati lijepo i pravilno otpjevati svoj specijalni repertoar, mora dobro predvoditi pjevanje vjernika. Pjevači u ovom slučaju preuzimaju ulogu odgojitelja — što im nalaže Koncil — i to moraju savjesno izvršiti kao svoju specijalnu misiju. Instrukcija MS govori o ulozi pjevačkih zborova u liturgijskim činima a saborska konstitucija SC utvrdila je da pjevači vrše pravu liturgijsku službu (br. 29).

Trostruka je uloga pjevačkih zborova:

a) — podržavati pjevanje vjernika i pomagati im da mogu aktivno sudjelovati kod liturgijskih svečanosti. Prema instrukciji MS pjevački zbor mora »actuosam fidelium participationem in cantu fovere« (da promiču sudjelovanje vjernika u pjevanju) (br. 19).

b) — »... de partibus sibi propriis, juxta diversa genera cantuum, debite exequendis, curare« (imaju se brinuti da pravilno izvode dijelelove koji na njih spadaju i to prema različitim vrstama pjevanja) (br. 19).

c) — njegovati gregorijanski koral, klasičnu i modernu polifoniju s pratnjom i bez pratnje instrumenata: pravu umjetnost koja posjeduje sva sredstva da podiže duše vjernika, da pobožno sluša i prinese ono najljepše što duša umjetnika može i zna darovati Bogu.

Kardinal Benno Gut, prefekt Kongregacije svetih obreda i predsjednik Vijeća za provedbu Konstitucije o svetoj liturgiji, pozivajući se na instrukciju MS u pismu biskupskim konferencijama talijanskog episkopata piše: »... pjevački zborovi neka svuda u potpunosti opet zauzmu svoju ulogu radi veličanstvenosti kulta, i neka se ustanove ondje gdje ih nema, pa i u malim župama (cfr. Instrukcija MS, br. 19,b). Njihov cilj je: voditi i podupirati pjevanje vjernika, i zamijeniti ih u onim napjevima i okolnostima u kojima skup vjernika ne može ili nije u mogućnosti da pjeva. Uza sve to preporuča pjevačkim zborovima da paze i poštivaju ono što propisuje instrukcija MS br. 16 i 20, da vjernici ne budu spriječeni, pače neka budu favorizirani na sve načine da otpjevaju ono što spada na njih«. S osobitom ljubavlju moraju se podržavati i unapređivati zborovi »Pueri cantores« da bi oni opet sa svojim »zvonkim, bistrim i nevinim« glasovima ispunjali liturgijske svečanosti. Papa Pavao VI u govoru od 9. lipnja 1967. godine kaže: »Molitva Crkve, kršćanske zajednice, vjernog puka, bit će uljepšana glasovi-

ma djece (bambini), dječaka (fanciulli), mladića (giovani); dostojanstvena, opet je postala sposobna da je slušamo na nebu i na zemlji».

Gledom na pastoralni značaj čitave obnove crkvene glazbe kardinal B. Gut donosi i ovaj razlog: u naše današnje doba mladost se lako odalečuje od Crkve, župnika, vjerskog života . . . Okupirana naukom, manualnim radom, turizmom . . . nema slobodna vremena da se posveti religioznim problemima. Ali velika ljubav za pjevanjem preko pjevačkih zborova omladinu će približiti k nama, zainteresirati ih za religiozne probleme, osim glazbene mi ćemo im pružiti i duhovnu formaciju.

Pjevački zbor je liturgijski skup čiji članovi kao ministranti celebranta imaju glazbeno liturgijski zadatak da izvode pjevanje, koje po svojoj posebnoj naravi i umjetničkoj vrijednosti ne mogu izvesti ni celebrant ni skup pobožnih vjernika. Uloga pjevačkih zborova poslije Koncila još je veća, jer » . . . njihova je zadaća porasla i postala još važnijom« (19). Instrukcija MS kaže: »Za sjajniji oblik svetih čina treba sačuvati glazbene kapele koje se nalaze u bazilikama, stolnicama, samostanima i drugim većim crkvama, i koje su tokom stoljeća zaslužile velike pohvale što su sačuvale i gajile glazbeno blago neprocjenjive vrijednosti . . . « (20).

Saborska konstitucija SC u br. 114 nalaže: »Neka se najvećom brigom čuva i promiče blago svete glazbe. Neka neprestano napreduju 'pjevački zborovi'«. Prema riječima sv. o. Pavla VI talijanskim cecilijancima u Castelgandolfu 18. rujna 1968. godine blago svete glazbe jest: gregorijanski koral, klasična i moderna polifonija . . . Oni su izrasli, procvjetali i usavršili se u svetoj liturgiji te su u njoj uvijek živi i suvremeni. Najljepši su izraz liturgijske molitve. Njihova duhovna i umjetnička vrijednost jest dio bogatstva kršćanskog klasičnog duha. Oni nadilaze načine i pomodni duh vremena u crkvenoj glazbi.

Prvo mjesto među vrstama crkvene glazbe zauzima gregorijanski koral. Koji put je zaista težak zbog bogatstva svojih melizama i u tim slučajevima mogu ga izvesti samo dobro izvježbani zborovi. Ali ima i mnogo napjeva pučkog karaktera — laganih — koje i obični narod može lako otpjevati. Tuži se kardinal Beno Gut kako sve glazbene škole u svijetu s ljubavlju ne uče i ne proučavaju gregorijanski koral, njegov slobodni ritam, stare moduse, divne silapske neumatske i melizmatске napjeve . . . Gregorijanski napjevi su nepresušiv izvor vitalnih tema za vokalne i instrumentalne polifone kompozicije. Kardinal kaže: za nas svećenike bila bi neoprostiva greška kad ne bismo znali cijeniti neprocjenjivu dragocjenost gregorijanskih napjeva i nastojali da se i unaprijed uči i pjeva u sjemeništima i redovničkim ustanovama.

Predsjednik za obnovu crkvene glazbe pri biskupskim konferencijama u Francuskoj Rigaud veli: »Ako biskupi žele da im vjernici što aktivnije sudjeluju kod pučkog pjevanja, nipošto ne misle da bi to pučko pjevanje zauzelo isključivo mjesto u sluzenju svetih tajni . . . Gdje je ikako moguće, neka pjevački zborovi zadrže svoj zadatak što je prema misli koncila 'istinska liturgijska služba'. Zborno pjevanje može

«dostići visoki umjetnički nivo a njegov repertoar — klasični i moderni — posebno je bogat. Crkveni pjevački zborovi, prema riječima svetog Pija X, mogu zaista »pregare in bellezza«.

Osim gregorijanskog koralā » . . . i druge vrste crkvene glazbe, osobito polifonije 'in celebrandis Officiis minime excluduntur'« (Konst. SC, br. 116). Klasična i moderna polifonija svojim uzvišenim bogatstvom formi i melodija najdostojnije uzveličavaju svečanu liturgiju. Ona je najidealniji doprinos umjetnosti i ljudskog duha Gospodinu Bogu, izvoru svake ljepote. Mons. Blanchet, upravitelj katoličkog Instituta u Parizu, na jednom od zadnjih zasjedanja francuskih crkvenih glazbenika ustvrdio je da »sudjelovanje preko zbornog pjevanja često puta djeluje jače nego vanjsko sudjelovanje«. Današnjem kršćaninu, umornom od grčevito-živčanog ritma modernog života važno je upravo preko slušanja smircne i lijepe crkvene glazbe pružiti toliko potrebni mir i sabranost.

Kod svećanih svetih misa pjevački zbor bi imao otpjevati i sve promjenljive dijelove sv. mise ako ih narod ne pjeva, odnosno ne recitira, Pjesmu iza poslanice, ako je moguće, neka zbor pjeva »alternativno« sa skupom vjernika. Nepromjenjive dijelove (ordinarij): Gospodine smiluj se, Jaganjče Božji, kad se pjevaju višeglasno, neka pjeva pjevački zbor. Treba nastojati da što prije svi nauče i zajednički pjevaju: celebrant, pjevački zbor i skup pobožnih vjernika — Svet, Očenaš, i Vjerujem. Vjerujem mogu svi skupa i recitirati. »Neke pjesme puka — naročito ako vjernici još nisu dovoljno poučeni ili ako se pjeva višeglasno — mogu se pripustiti samome zboru, uz uvjet, da se puk ne isključi od drugih dijelova koji spadaju na nj. Ne smije se odobriti običaj da se samom zboru pripusti sve pjevanje čitavog 'proprija' i 'ordinarija' a da se puk potpuno isključi od pjevanja« (Instr. MS, br. 16. c.). Za vrijeme prikazanja pjevački zbor može pjevati motete ili druge skladbe koje su u skladu sa svetim činima ili svetkovinom.

Kao što aktivno sudjelovanje vjernika u liturgijskim činima daje obredu smisao zajedništva«, tako i nastupi dobro uvježbanih zborova unose osjećaj veličanstvenosti u Božji kult. Čovjek je dužan Bogu dati sve što umije najplemenitije i može najdostojanstvenije. Kao što je u prošlosti pomanjkanje aktivnog sudjelovanja vjernika u liturgijskim činima dovelo do pada u duhovnom životu kršćana, tako bi istu pogrešku napravili u sadašnjosti i budućnosti kad bi ukinuli i osakatili veliku ulogu crkvenih pjevačkih zborova. Žalosno bi to bilo kad bi naši zborovi samo predvodili jednostavno — a često puta i osiromašeno — pučko pjevanje po našim crkvama te divnim i velebnim katedralama.

Šestog travnja 1964. godine tri tisuće mladih Francuza pjevalo je u crkvi Sv. Petra u Rimu pontifikalnu sv. misu. Promjenljive dijelove pjevali su u gregorijanskim napjevima, a nepromjenljive u polifonom stilu. Nakon sv. mise sv. otac papa Pavao VI čestitao im je i rekao: »Možda su neki od vas zabrinuti radi nastalih promjena Konstitucijom o svetoj liturgiji što su je saborski oci primili a mi objavili? Pročitajte još jednom stranice ovoga divnog izvornika koje se odnose na liturgijsko pjevanje, a osobito riječi 'blago svete glazbe treba najbrižnije čuvati i gajiti' i mislimo da ćete biti potpuno mirni«.

VJERNICI U SVEČANOM BOGOSLUŽJU

Sveti Pijo X, čim je izabran za papu, upozorio je na **bolno** i pasivno prisustvovanje vjernika kod sv. mise. U motu proprio »Tra le sollecitudini« od 22. studenog 1903. postavlja princip da **kršćanski duh** ima svoj prvi i pravi izvor u »partecipazione attiva dei fedeli ai sacrosanti misteri e alla preghiera pubblica e solenne della Chiesa«. Izraz »partecipazione attiva« bi objavljenje i postade motto pokreta, koji se, rođen u Belgiji 1909, rasprostrani po čitavome katoličkom svijetu.

Pijo XI u apostolskoj konstituciji »Divini cultus« traži od vjernika da u sv. liturgiji ne budu »extranei vel muti spectatores«, nego moraju sudjelovati kod svetih obreda »ut vocem suam sacerdotis vel scholae vocibus... alternent (IX). Ideje o aktivnom sudjelovanju vjernika kod svete mise Pija X, XI i XII skupljene su i izdane u instrukciji SZO »Uputa o svetoj glazbi i svetoj liturgiji« od rujna 1958. godine.

Prisustvovanje mora biti unutarnje, ali ono postaje »potpunije ako se uz unutarnju sabranost i izvanjskim, 'eksternim', načinom sudjeluje, što se očituje izvanjskim činima . . . naročito odgovorima, molitvama i pjevanjem« (Instr. MS, br. 22. b.). Ovdje pod izrazom »pjevanje« misli se na pučko pjevanje lakših i pristupačnijih gregorijanskih napjeva silabičkog stila.

Pastoralna skrb i korist zahtijevaju da se pripusti i uvede pučko pjevanje i narodni jezik u liturgijske obrede. Prvi put je pučko pjevanje dozvoljeno i službeno priznato kao vrst crkvene glazbe u »Obnovljenoj Svetoj sedmici« godine 1955. Za procesiju s blagoslovljenim granama rubnika kaže: »Nema zapreke da vjernici pjevaju himan Krist pobjeđuje ili koju drugu pjesmu u čast Krista-Kralja umjesto određениh antifona«.

Radi istih pastoralnih motiva u misijskim zemljama neka se upotrebljava njihovo pučko pobožno pjevanje. Neka misionari nastoje sačuvati, čisteći ga, i unaprijediti glazbeno blago kojim ovi narodi spontano i na svoj način izražavaju hvale Bogu (Konst. SC, glava VI, br. 119).

Bitna je ne samo umjetnička nego i liturgijska razlika i uloga između pjevačkog zbora i skupa vjernika (pučki zbor). »Neka se između vjernika posebnom brigom izvježbaju u svetom pjevanju članovi vjerskih društava laika, da onda oni što uspješnije podržavaju i potiču puk u sudjelovanju...« (Instr. MS, br. 19). Ovaj »skup vjernika« je sastavljen od ljudi i žena koji su u crkvi među svijetom. Oni »servatis servandis« nadomještaju pjevački zbor i s celebrantom predvode pjevanje naroda. Gdje ne postoji mogućnost niti skupa vjernika, treba se »pobrinuti da budu barem jedan ili dva čestito izvježbana pjevača koji će predvoditi barem jednostavnije napjeve, a puk onda sa svoje strane prihvaćati (Instr. MS, br 21). Ovaj skup vjernika mora biti i liturgijski i glazbeno dobro poučen i pripravljen. Skupom vjernika možemo nazvati i crkveno skupno pjevanje po sjemeništima i samostanskim kapelama.

Kao što je liturgijskom obnovom uloga celebranta-pjevača u svećanim liturgijskim činima postala šira, tako je još više otkrila i uloga naroda. Celebrant i narod su kao dva pola među kojima se odvija svečana pjevana liturgijska funkcija. Pjevački zbor, koji bi morao sta-

jati u prezbitariju ispred oltara, nastoji stvoriti svečanu atmosferu liturgijske drame, tumačiti i povezivati dijelove, on bi bio most koji spaja svećenika s narodom. U svečanoj liturgiji celebrant s ostalim službenicima oltara i pjevačkog zbora dva su protagonista. Narod neprisustvuje neaktivno i nijemo kao u kazalištu. On pjevanjem sudjeluje u liturgijskom činu iako ne pretendira da zauzme mjesto dvaju protagonista. U povijesti crkvenog pjevanja narod su predvodili u tim svečanim momentima: celebrant, lector-cantus, skup vjernika i pjevački zbor.

Sudjelovanje puka u svečanoj pjevanoj liturgiji od velikog je značaja. Kao što je važna kvaliteta napjeva što ga narod pjeva, tako je isto važna zborna jednodušnost kojom narod sudjeluje. Ono što najviše impresionira u dubokom i jednoličnom duhovnom uzbuđenju kod pučkog pjevanja jest snaga tolikih glasova što zajedno pjevaju: osjeća se kozmička impresija širokog daha morskih valova. Da pučko pjevanje dostigne ovu veličanstvenost, ono mora biti prije svega prava, ozbiljna glazba, a ne sladunjava kantilena. Melodija neka je jednostavna, linearna i stilski jedra, a ne banalna, blijeda. Mora biti tipično pučka popijevka, pjesma masa: napjev širokog i naravnog toka, melodije, ritma i harmonije. Sjetimo se uzvišene veličanstvenosti a u isto vrijeme divne jednostavnosti gregorijanskih himana i tonalnih ukrasnih recitativa: *Te Deum laudamus*, *Predslavlje*, *Očenaš* itd.

I naše mnoge crkvene pučke popijevke nastale su od gregorijanskih napjeva. »Kao osnovni izvor crkvene glazbe — crkvenog glazbenog folklor napose — ne samo u Hrvatskoj nego i u ostalim krajevima katoličke Evrope bila je srednjovjekovna koralna himnodija . . . Tek pokršteni narodi primali su tu glazbu, prilagođujući je sebi i sebe njoj. Znademo da je razvoj evropske glazbene kulture samo postepeno išao od koralna prema glazbi na živom narodnom jeziku. Najprije su to bili samo prijevodi aklamacija i latinskih himana, dakle jednostavnih napjeva koji su se odlikovali laganom melodijom, a imali su mnogo kitica s istim metrom i istim ritmom. To je bilo najjednostavnije. Najlakše se pamtilo, jer se mnogo puta ponavljalo . . .

Prvi, dakle, korak i u razvoju naše glazbene umjetnosti bio je onaj kad je iz riznice srednjovjekovne latinske koralne himnodije postepeno preuzimao napjeve i tekstove. Te je tekstove najprije prevodio, a time ih ujedno približio akcentuaciji i latentnoj melodici svoga živog jezika, da bi joj zatim kasnije i same napjeve djelomično prilagodio. Taj se prvotni repertoar s vremenom postepeno širio. Stvarali su se novi stihovi, izmišljali novi napjevi. Svaki je narod prema svome karakteru i temperamentu tog zajedničkog zapadnokršćanskog izvora, udario svoj vlastiti pečat. Narod je sve to radio spontano, neprimjetno, nesvjesno . . . Tako su radili svi katolički narodi Evrope od sjevera do juga od istoka do zapada. Svi oni imaju kao temelj svoje crkvene glazbene kulture srednjovjekovnu koralnu himnodiju. Jednu te istu melodiju svaki je narod transformirao na svoj vlastiti način »po svoju«. Svaka varijanta te iste pjesme zadržala je od glavne melodije samo njezine glavne intervale, a sve je ostalo prilagođeno osebujnoj deklamaciji i ak-

centuaciji živoga narodnog govora.« (A. Vidaković, Zajednička žrtva, 1963, str. 112—113).

Da skup vjernika može aktivno sudjelovati u obnovljenoj liturgiji, nužna je suradnja današnjih suvremenih skladatelja, koji će osjetiti i izraditi nove oblike crkvene glazbe bliske mentalitetu i nazorima današnjeg čovjeka. Dobro bi bilo kad bi te skladbe bile na način responzorija, litanija, s pripjevom . . . da lako i dostojno usklade dijalog između pjevačkog zbora i skupa vjernika. Kod crkvenih pučkih popijevki treba koristiti oblike i karakteristike pojedinih naroda; iskoristiti tradicionalne pučke popijevke, da bismo osjetili jedinstvo u svetosti i funkcionalnosti pučke popijevke.

»Ne može u svetom bogoslužju biti ništa svečanije ni ugodnije od skupa u kojem svi svoju vjeru i pobožnost izražavaju pjevanjem. Neka se stoga to sudjelovanje puka, koje se očituje pjevanjem, skrbno promiče na ovaj način:

a) — Neka u prvom redu obuhvati usklike, odgovore na pozdrave svećenika i službenika kao i na molitve u obliku litanija, i osim toga pripjeve i psalme, umetnute verse ili odgovore što se ponavljaju, pa i himne i kantike.

b) — Neka se zgodnom poukom i vježbom puk neprestano i postepeno privodi sve većem pa i punom sudjelovanju u onome što spada na nj.

c) — Neke pjesme puka — naročito ako vjernici još nisu dovoljno poučeni ili ako se nešto pjeva višeglasno — mogu se prepustiti samome zboru, uz uvjet da se puk ne isključi od drugih dijelova koji spadaju na nj. Ne smije se odobriti običaj da se samom zboru pripusti sve pjevanje čitavog 'proprija' i čitavog 'ordinarija', a da se puk posve isključi od pjevanja« (Instr. MS. br. 16).

Pučko pjevanje u crkvi jest nova vrsta liturgijske glazbe, koja je ponikla u koncilsko doba a Crkva ga mnogo propagira, da vjernici skupljeni u našim crkvama i pobožno sjedinjeni, zajedno sudjeluju u molitvi i pjevanju »uno ore et uno corde«.

Samo jedna kratka napomena o »kraljici instrumenata«, orguljama. Orgulje, najbolje od svih ostalih instrumenata, podržavaju, prate i vode pučko pjevanje. Kardinal Benno Gut poručuje svim župnicima svijeta: »Napravite ne znam kakvu žrtvu, ali opskrbite svoju crkvu orguljama; vaši vjernici će radije i lakše pjevati«. Instrukcija MS preporučuje im: »Svakako treba da orguljaši . . . budu ne samo stručnjaci u pravilnom sviranju na povjerenom im glazbalu, nego da poznaju unutarnji duh svete liturgije i da su s njim prožeti te da tako vršeći svoju službu u svakoj prigodi urese svete obrede prema pravoj naravi njihovih dijelova i promiču sudjelovanje vjernika« (br. 67).

Koncilske i postkoncilske uredbe svim sudionicima u svečanom bogoslužju preporučuju duhovnu liturgijsku formaciju. Neka izvođači ne budu samo glazbeno tehnički pripravljeni, nego da uoberu duhovnu korist iz aktivnog sudjelovanja. Instrukcija MS poručuje »... ut ... animarum pastores, fidelesque concordī animo contendant ad verum finem musicae sacrae attingendum, 'qui gloria Dei est atque sanctificatio fidelium'« (Možemo se nadati da će pastiri duša, glazbenici i vjernici,

se postigne prava svrha svete glazbe, 'a to je Božja slava i posvećenje rado prihvatiti i provesti ove propise, pa da će složno uznastojati da vjernika'« (br. 4.)

Br. 24 iste instrukcije preporuča još jedan plod što ga daje liturgijska formacija: duhovno dobro za onoga koji vrši liturgijski čin. To se odnosi i na pjevače kao i na sve ostale sudionike svetih čina. Samo stalna asimilacija liturgijskog duha, neprekidna budnost da uberemo stvarnost liturgijskog otajstva predusreće vršioce svetih tajni da ne postanu puki zanatlije, sterilni rubricisti, nego da se obogate milošću Kristovom koji je prisutan u svakom liturgijskom činu (SC, 7). Istinit liturgijski duh mora prožimati nove odredbe da bi liturgijsko pjevanje zaista moglo doprinijeti posvećenju vjernika. Sveti otac Pavao VI, kad je promulgirao konstituciju SC poručuje nam »Dio à primo posto; la preghiera prima nostra obbligazione; la liturgia prima fonte della vita divina a noi comunicata, prima scuola della nostra vita spirituale, primo dono che noi possiamo fare al mondo, perchè sciolga in preghiera beata e verace la muta sua lingua e senza l'ineffabile potenza regeneratrice del cantare con noi le lodi divine e le speranze umane, per Cristo Signore e nello Spirito Santo« (»Bog je na prvome mjestu; molitva je naša prva dužnost; liturgija je prvi izvor božanskog života u nama, prva škola našeg duhovnog života, prvi dar koji mi možemo dati svijetu, da bi razvezao svoj nijemi jezik u blaženoj i istinskoj molitvi i s nama osjetio neiskazanu snagu preporoditeljicu pjevanja božanskih hvala i ljudskih nadanja, po Kristu Gospodinu i u Duhu Svetom«).

SUMMARIUM

In solemni cultu divino non facile est hodie partes quae cuique inter sacerdotem, Chorum cantorum ac populum competunt. Quae nam igitur ad sacerdotem, quae ad Chorum cantorum et ad populum spectant singillatim exponuntur legibus diligenter observatis, et illas observare omnium officium est. Sancta omnibus lex esto: »Nemo . . . quidquam proprio Marte in Liturgia addat, demat, aut mutet« (SACR. CONCILUM, num. 22, § 3).